

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SOSYAL TARİHİNİN YETERİNCE
BİLİNMEYEN ÖNEMLİ BİR KAYNAĞI: “VEFÂYÂTA MAHSUS VUKÛAT
DEFTERLERİ”**

Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ*

Öz

Siyasi ve askeri tarih konularının ağırlık kazandığı Birinci Dünya Savaşı araştırmalarında sosyal tarih alanının yeterince ele alındığı söylenemez. Halbu ki, bir toplumu veya tarihi olguları, daha iyi anlayabilmek için siyasî ve askerî olayların dışında kalan sosyal ve ekonomik vd. gelişmelerin de dikkate alınması gerekir. Bu araştırmada, Osmanlı Devleti'nin son çeyrek asrında; savaşlarda yaralanan veya şehit olanlar, diğer ölüm sebepleri ve o dönemde yaygın olan hastalıklar, ölüm yaş ortalamaları, medenî durumlar, meslekler, isimler, lâkaplar vb. daha pek çok açılardan dönemin Osmanlı toplumunun fotoğrafını çekebilmemizde bize fevkalâde önemli veriler sunan “Vefâyâta Mahsus Vukûat Defterleri” ilk kez örneklerle ayrıntılı bir şekilde tanıtılacaktır.

Anahtar kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Vefâyâta Mahsus Vukuat Defterleri, Osmanlı Tarihi, Sosyal Tarih

**An Important but Partly Known Source of Social History of the First World
War: “Incident Books Concerning to Deaths”**

Abstract

It cannot be said that the social history was handled adequately in the researches on the First World War in which the political and martial subjects dominate. However, the social, economic and other developments apart from political and martial events should be considered in order to understand a society or historical events better. In this paper, “Incident books concerning to deaths,” which introduce us exceptionally important data to depict the Ottoman society from a great number of aspects such as the number of those injured or martyred and other causes of death, common diseases, the average of age at exit, marital status, professions, names, and nicknames in the last quarter of the Ottoman State, will be introduced with samples in detail for the first time.

Keywords: The First World War, Incident Books Concerning to Deaths, the Ottoman History, Social History.

* Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı, Meram- Konya
nkostuklu@konya.edu.tr

Giriş

Bilindiği üzere, siyasi ve askeri tarih konularının ağırlık kazandığı Birinci Dünya Savaşı araştırmalarında, sosyal tarih alanının yeterince ele alındığı söylenemez. Hâlbuki bir toplumu veya tarihî olguları, daha iyi anlayabilmek için siyasî ve askerî olayların dışında kalan sosyal ve ekonomik gelişmelerin muhakkak dikkate alınması gerekir. Bu tür araştırmaların verimli olabilmesi için de, sosyal tarihe ışık tutabilecek kaynakların tespit ve değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Bu anlamda, henüz literatürde pek tanınmayan, ilk kez tarafımızdan tanıtılan ve son 20 yıldır değişik araştırmamızda değerlendirdiğimiz “Vefâyâta Mahsus Vukûat Defterleri”nin yakınçağ Osmanlı tarihi ve özellikle Birinci Dünya Savaşı sosyal tarih araştırmalarında önemli olduğunu düşünüyoruz. Çalışmada bu defterler kısaca tanıtıldıktan sonra, Birinci Dünya Savaşı ve 19.yy. ilk çeyreği sosyal tarih araştırmalarında nasıl bir değer taşıdığı aktarılmaya çalışılacaktır.

Adından da anlaşılacağı üzere bir nevi “ölüm kayıt defterleri” diyebileceğimiz bu defterlerin Osmanlı döneminde *vilayet, sancak* veya *kaza* merkezi olup da günümüzde il veya ilçe olan şehirlerin nüfus müdürlükleri arşivlerinde bulunması gerektiği tabiidir. Ancak, işgal, yangın, ihmal vb. sebeplerden dolayı günümüze kadar ulaşamamış olanlar da vardır. Bu defterlerde, 1900’lü yılların başlarından itibaren kayıtlara rastlamak mümkündür. Bu durum, şüphesiz nüfus müdürlüklerinin kuruluşları ve gelişimi ile yakından alakalıdır.

Bilindiği üzere, Osmanlı döneminde yenilik hareketlerinin başlamasıyla birlikte yeni bazı kurumlar teşekkül etmeye başlamıştır. 2. Mahmud döneminde yapılan değişiklikler çerçevesinde diğer görevlerinin yanı sıra nüfus işleriyle de ilgilenmek üzere “Defter Nazırlıkları” kurulmuştur. Ancak Tanzimat’ın getirdiği yenilikler çerçevesinde 1871’de çıkarılan “İdare-i Umumiyye-i Vilayet Nizamnamesi”yle Defter Nazırlıklarının nüfusla ilgili işleri, biraz daha geliştirilerek, ihdas edilen Emlak ve Nüfus Müdürlüklerine bırakılmıştır¹. Meşrutiyet ve arkasından Cumhuriyet dönemlerinde nüfus işlerine, daha da önem verilmiş ve önceleri İl ve İlçe Nüfus Müdürlükleri ve daha sonra da bugünkü Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlükleri teşekkül etmiştir. Bahsettiğimiz Vefâyâta Mahsus Vukûat Defterleri (=VMVD) bu kurumların tuttuğu kayıtlardır.

Ölen kişilerin kayıtlarının tutulduğu söz konusu defterler, 76 x 54 ebadında büyük boy olup, vefat eden hakkında çeşitli bilgilerin yazıldığı sütunlardan oluşmaktadır. Her sayfada, sırasıyla; “*müteselsil numarası*”, “*kayıt tarihi*”, “*kaza*”, “*mahalle veya karyesi*”, “*sokağı*”, “*mesken numarası*”, “*ilm ü haber ve tarihi*”, “*isim ve şöhreti sanat ve sınıfı*”, “*peder* ve “*validesi ismiyle: pederi, validesi*”, “*mahall ve*

¹ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara 1991, s. 252.

tarih-i velâdeti", "*milleti*", "*Müteehhil (evli) ise kimin zevci veya zevcesi olduğu*", "*mahall-i vefati*", "*tarih-i vefati*", "*sebeb-i vefati*", "*esasen nüfustaki mahall-i kaydı*", matbu ifadelerinin yazıldığı sütunlar bulunmaktadır. Ölen kişi hakkındaki bu bilgiler her bir sütuna sıra ile rik'a hattında yazılmıştır.

Vefat tarihlerinden, 1900'lü yılların hemen başında tutulduğunu anladığımız *Vefâyâta Mahsus Vukûat Defterleri*'nde; ihtiyar heyeti, askerlik şubesi ve diğer ilgili makamlardan verilen resmî ölüm raporları üzerine kayıtlar yapıyordu. 1926 yılının sonuna kadar müteselsil numarası yani ölüm vukûatına verilen her bir numara birbirini takip ederken, 1927 yılından itibaren her yılın başında müteselsil numarası yeniden başlamış ve her yılın sonunda o yılki vefat sayısı yazılarak ilgili nüfus müdürü veya başka yetkili tarafından tasdik edilip kapatılmıştır. İncelediğimiz pek çok defterde Mayıs 1929'dan itibaren yeni harflerle kayıtların yapılmaya başlandığı görülmüştür. Bu defterler 1933 yılından itibaren "*Vukûat Defteri*" adını almış, 1974 yılından itibaren ise defter uygulamasından vazgeçilerek "*Ölüm Tutanakları*" klasör halinde tutulmaya başlanmıştır.

Yakın zamana kadar mahalli Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Müdürlüğü Arşivlerinde bulunan *Vefâyâta Mahsus Vukûat Defterleri* son 5 yıl içinde Ankara'da Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Arşivinde toplanmıştır.

Araştırmamıza konu olan defterleri; teşekkül tarihi, fiziki durumu ve içerik bilgileri yönünden bu şekilde kısaca tanıttıktan sonra sosyal tarih araştırmaları açısından değerine bakmak istiyoruz.

Sosyal Tarih Açısından Vefâyâta Mahsus Vukuat Defterleri

Yukarıda tanıtımını yaptığımız sütunlarda, ölen kişi hakkında verilen bilgiler, bize sosyal tarih açısından çok değişik veriler sunabilmektedir. Sırasıyla ele alıyoruz;

"*Kaza*", "*mahalle veya karyesi*", "*sokağı*", kayıtlarından o döneme ait idari teşkilatlanma ve yer isimleri hakkında bilgi edinebiliyoruz. Şüphesiz, Mufassal Tahrir Defterleri, Salnameler, Temettü Defterleri vb. kaynaklardan da bu tür bilgiler elde edilebilmekle birlikte, muhtemel değişikliklere karşı nüfus idaresindeki kayıtların daha güncel olduğunu düşünüyoruz.

"*İsim ve şöhreti, sanat ve sınıfı*" sütunundaki kayıtlar, o yöredeki demografik durum, sosyo-ekonomik durum ve değer tercihleri konusunda bize bazı ipuçları verebilmektedir. Ölen kişi ve "*peder ve validesi ismiyle: pederi validesi*", "*kimin zevci veya zevcesi olduğu*" sütunlarındaki ölenin anne, baba, eşi isimlerinden ve "*milleti*" sütunundan o yörenin etnik yapı, Müslim-Gayr-i Müslim durumu hakkında kanaat edinebilmekteyiz. Meselâ Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve

İstiklal Savaşında şehit olan Yalvaçlılar² ve Şarkikaraağaçlılar üzerine yaptığımız araştırmalar vesilesiyle taradığımız ilgili defterlerde, Gayr-i müslim ismine hiç rastlanmamıştır. Ama incelediğimiz Konya, Burdur, Iğın, Bodrum Tarsus Vefâyâta Mahsus Vukûat Defterlerinde Gayr-i Müslim isimlerine rastlanmıştır. Demografik durumun yanısıra isim ve lâkapların onomastik tahlilleri yörenin hangi boy veya aileden geldiği, sosyal dokusu ve ideolojik tercihlerini anlama vb. bazı konularda bize fevkalâde önemli ipuçları sunabilmektedir. *Onomastikin* tarih bilimiyle ilişkileri, bazı çalışmalarda³ ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir.

Öte yandan aynı sütunda bulunması gereken “*sanat ve sınıfı*” kayıtlarından, yöredeki ekonomik durum ve iş hayatı hakkında bazı kanaatlere ulaşmamız mümkün gözükmemektedir. Gerçi genellikle bu sütuna sanat ve meslek bilgisinin yazılmadığını görüyoruz. Muhtemelen, belli bir mesleği olmayanın hatta çiftçilik ve hayvancılıkla geçinenin mesleği yazılmıyor idi. Çünkü hiç *rençber* veya *çiftçi* kaydına rastlanmamıştır. Ama bunun yanında, “*mütekaid yüzbaşı*”, “*kahveci*”, “*arabacı*”, “*pekmezci*”, “*muhtar*”, vb. pek çok farklı meslek guruplarının kayıtlarının düşüldüğü görülmüştür⁴.

“*Müteehhil ise kimin zevci veya zevcesi olduğu*” kaydından, ölenin evli olup olmadığını anlayabiliyoruz. Bu bilgiler bize aile kurumunun tespiti hususunda bazı ipuçları vermektedir⁵. Biraz ileride *sebeb-i vefat* sütunu değerlendirmelerinde ayrıntılı temas edileceği üzere, Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele’de şehit olanların medenî durumunu tespit edebiliyoruz. Mesela, Çanakkale’de şehid olan Bodrumlular üzerine yaptığımız bir araştırmada⁶ 192 şehidin 100’üne *evli* kaydının düşüldüğü geri kalan 44 şehide *bekâr* ifadesi yazıldığı 48’inin de ilgili sütunun boş bırakıldığı görülmüştür. Evli olsaydı muhakkak evli veya eşinin adının yazılacağı kanaati ile boş bırakılanların da bekâr olduğunu varsayarsak söz konusu tarihlerde askerlik çağına gelen Bodrumlular’ın yarıya yakınının henüz dünya evine girmeden askere gittiklerini ve şehit olduklarını anlıyoruz. Hâlbuki MSB kayıtlarında⁷, kişinin medenî durumu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bu yüzden VMVD’nin önemli bir boşluğu doldurduğunu düşünüyoruz.

² Nuri Köstüklü, *Yalvaç Tarihi Üzerine Araştırmalar (Tanzimat’tan Cumhuriyet’e)*, Yalvaç Belediyesi Kültür Yay., Temmuz 2010, s.167- 217

³ Mesela bkz., Yılmaz Kurt, “Adana Sancağı Kişi Adları”, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26 (1992).

⁴ *Konya Merkez VMVD*, Cilt: VI-2, müteselsil nu: 33, 44, 76, 95, 98

⁵ Yakınçağ Osmanlı tarihinde Aile kurumunu tespitite, şüphesiz Şeriye Sicilleri ve içinde bulunan Tereke Kayıtları ve müstakil tereke defterleri şüphesiz önemli kaynaklar arasındadır. Bir fikir vermesi açısından bkz., Nuri Köstüklü, *Sosyal Tarih Perspektifinden Yalvaç’ta Aile (1892-1908)*, Konya 1996.

⁶ Nuri Köstüklü, “Çanakkale’de Şehid Olan Bodrumlular”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 2005, sayı:62

⁷ *Şehitlerimiz*, MSB yay., C.1-5, Ankara 1998.

“Tarih-i vefatı” sütunundaki bilgiler, “tarih-i veladeti” bilgileriyle karşılaştırılarak ölen kişinin kaç yaşında öldüğünü anlamamıza, dolayısıyla o yöredeki ölüm yaş ortalamalarının tespitine katkı sağlamaktadır. Bu veriler, başta *tıp tarihi* olmak üzere diğer bazı bilim dalları için anlamlı olabilir.

“Sebeb-i vefatı” kayıtlarında ise Birinci Dünya Savaşının da içinde bulunduğu 20.yy. ilk çeyreğinin pek çok sosyal tarih problemine ışık tutan verilerin bulunduğunu düşünüyoruz. Burada söz konusu savaş yıllarında şehid olanlara “*şehiden*” ifadesi düşülmüş, bunun dışında hastalık, katl, eceliyle vb. ölüm sebepleri de belirtilmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nın sosyal tarihinde “*şehidler*” üzerine yapılacak analizler için söz konusu kaynaktaki verileri fevkalâde anlamlı buluyoruz. Burada, şehid isimleri ve lâkapları, şehadet yaşları, şehidin medenî durumu, şehadet yeri ve tarihleri, eğitim ve meslek durumu vb. konularda çok anlamlı verilere ulaşabilmemiz mümkün gözükmemektedir. Şehitler üzerine yapılacak analiz yöntemleri ve örnekler, tarafımızdan Ekim 2003’te İstanbul’da toplanan Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri’nde ayrı bir bildiri olarak sunulmuştur⁸. Burada yalnızca önemine binaen birkaç örnek vermekle yetineceğiz; İncelediğimiz bütün defterlerde en fazla gözlenen şehid ismi “Mehmed” olmuştur. Keza eş ve anne isimlerinde Ayşe, Fatma, Emine isimlerinin sıklığı fazladır. Çanakkale’de şehid olan Ilgınlıların şehadet yaş aralığı 18- 66 olarak tespit edilmiştir⁹. Künyelerine ulaştığımız Çanakkale’de şehid olan 69 Burdurlu’nun 30’una evli geri kalan 39’una bekâr kaydı düşülmüştür. Bu durumu oran ile ifade etmek gerekirse, şehidlerin %57’sinin henüz dünya evine girmeden toprağa düştüğü anlaşılıyor. Evli olanların 1 kişi hariç kalanın tamamının tek eşle evli olduğu görülmüştür¹⁰. Yine hemen bütün VMVD’inde babasının ismiyle aynı ismi taşıyan şehitlere rastlanmıştır. Bu durum, Türklerde babası sağ iken çocuğa aynı ismi koymak pek adet olmadığından ancak çocuk doğmadan babanın ölmüş olabileceği, hatta savaş yılları olduğundan babasının da şehit olma ihtimalini akla getirmektedir. Tabii ki bu ve benzeri bütün verileri şehitler açısından anlamlı buluyoruz. Bunun gibi, ilgili sütunlardan şehadet yerleri ve zamanları hakkında bazı analitik bilgilere ulaşılabilir. Bütün bu değerlendirmelerin ötesinde, araştırma yaptığımız 20’ye yakın il ve kazaya ait VMVD’nde tespit edilen şehit künyeleri MSB kayıtlarıyla¹¹ güncelleştirildiği vakit, MSB tespitlerine göre en az %50-60 daha fazla şehit sayısına ulaşılmıştır. Bu durum, Balkan, Birinci Dünya ve

⁸ Nuri Köstüklü, “Balkan Savaşlarından Milli Mücadele’ye ‘Şehidler’ Üzerine Yapılacak Bilimsel Araştırmalarda Metod ve Kaynak Meselesine Dair Bazı Düşünceler”, *Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri II*, ATASE yay., Ankara 2006, s.205- 219.

⁹ Nuri Köstüklü, “Çanakkale’de Şehid Olan Ilgınlılar”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 2010, sayı:77.

¹⁰ Burdur VMVD, Defter nu:4, s.22, müteselsil nu:1240’da kayıtlı bulunan Cemil Bey mahallesinden Mehmed oğlu Mehmed’in Adile, Hatice, Hatice adında 3 hanımı vardı. Nuri Köstüklü, Çanakkale’de Şehit Olan Burdurlular ve Milli Sorumluluklarımız”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Temmuz 1999, sayı:43.

¹¹ *Şehitlerimiz*, MSB yay., C.1-5, Ankara 1998.

İstiklal Savaşı şehit araştırmalarında VMVD'nin mutlaka dikkate alınması gerçeğini ortaya çıkarıyor.

Şehadet tarihleri kayıtlarında bazen yanlışlıklar görülebileceğini de belirtmek istiyoruz. Oranı çok düşük de olsa bazı şehadet tarihlerinde 1-2 aylık ileri tarih yazıldığı gözlenmiştir. Bu durumun Nüfus müdürlüğüne şehitlerle ilgili bilginin geldiği tarihi, ilgili görevlinin şehadet tarihi olarak kaydetmesinden kaynaklandığını düşünüyoruz.

“Sebeb-i vefat” sütununda “şehiden” ifadesinin dışındaki ölüm sebepleri de dönemin sosyal tarihi açısından anlamlı sonuçlar doğurabilmektedir. Burada, normal yaşlıktan mı? Yoksa hastalık, kaza, cinayet vb. sebeplerden mi öldüğü ayrıntılı olarak yazılmıştır. Bu veriler bize, bölgedeki hastalıklar, alışkanlıklar, asayiş durumu ve hatta “eceliyle” kayıtlarından ölüm yaş ortalamaları vb. sosyal tarih problemlerine ışık tutabilecek ipuçları sunabilmektedir. Birkaç örnekle meseleye bakmak istiyoruz; 1900'lü yılların başlarında Yalvaç'ta ölüm sebepleri arasında “kolera”nın yaygın olduğunu görüyoruz¹². 1914- 1918 yani Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki kayıtlardan Konya'da; Zatürre, humma, lekeli humma, verem gibi hastalıklardan ölenlerin çokluğu dikkatimizi çekiyor¹³. Yine savaş sonlarına doğru kolera ve sıtmadan ölümlerin Antalya- Burdur civarında artış gösterdiğini tespit ediyoruz. İtalyanların 1919'da Antalya'ya asker çıkardıklarında halka yaranmak için “kinin” dağıtmalarının sebebi, bölgede sıtmanın ciddi tehlike olmasından idi.

Bodrum VMVD'den de bazı örnekler vermek istiyoruz; 1915- 1916 yılı ölüm kayıtlarında, bugün tıp literatüründe ismi dahi bilinmeyen *Punta* hastalığının *ölüm* sebeplerinde en çok yer alan hastalıklardan olduğu gözlenmiştir. Yaptığımız araştırmada Punta'nın Manisa- Muğla Antalya hattında kolera anlamında kullanıldığını gördük. Bunun yanısıra dizanteri, humma, lekeli humma, verem, sıtma, tifo, ishal, firengi hastalıkları da sıkça geçmektedir. Tabii ki bu veriler, ilgili yörenin sosyal tarihi hakkında önemli ipuçları sunarken tıp tarihi açısından da anlamlı olduğunu düşünüyoruz. İncelediğimiz, Bodrum VMVD'de hastalıkların yanısıra ölüm sebepleri arasında; “mağruken” (denizde boğularak), “maktulen”, rövelvör ile cerh”, “idamen” vb. kayıtlara da rastlanmıştır. Bu veriler, ilgili yörenin asayiş durumu hakkında bir kanaat edinmemize katkı sağlamaktadır¹⁴.

Sonuç

Sonuç olarak diyebiliriz ki: Vefayata Mahsus Vukuat Defterleri, kayıtların düşünüldüğü yıllarda yani Birinci Dünya Savaşının da yer aldığı 20.yy ilk

¹² Yalvaç VMVD, Defter nu:1.

¹³ Konya VMVD, Defter nu:5.

¹⁴ Ayrıntılı örnekler için bkz., Nuri Köstüklü, “Bodrum Vefâyâta Mahsus Vukuat Defterleri”, 3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim- 1 Kasım 2013, Bodrum Bildiriler, Cilt:2, İzmir 2014, s.646.

çeyreğinde ait olduğu il, sancak veya kazanın; mahalle, köy ve sokak isimleri, kişi adları, lakâplar, meslekler, demografik durum, aile kurumu, şehidler, hastalıklar, ölüm yaş ortalamaları, asayiş durumu vb. daha pek çok konularda bize önemli ipuçları sunmaktadır. Bu verilerin, sosyal tarihin tespitinde oldukça anlamlı olduğunu düşünüyoruz.

Kaynaklar

1- Arşiv Belgeleri

Burdur VMVD, Defter nu:4

Konya VMVD, Defter nu:5.

Konya Merkez VMVD, Cilt: VI-2,

Yalvaç VMVD, Defter nu: 1.

2- Kitap ve makaleler

ÇADIRCI, M., 1991, “Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları”, Türk Tarih Kurumu yay., Ankara.

KÖSTÜKLÜ, N., 2010, “Yalvaç Tarihi Üzerine Araştırmalar (Tanzimat’tan Cumhuriyet’e)”, Yalvaç Belediyesi Kültür Yay., Temmuz 2010

KÖSTÜKLÜ, N., 1996, “Sosyal Tarih Perspektifinden Yalvaç’ta Aile (1892-1908)”, Konya..

KÖSTÜKLÜ, N., 2005, “Çanakkale’de Şehid Olan Bodrumlular”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Temmuz 2005, sayı:62

KÖSTÜKLÜ, N., 2006, “Balkan Savaşlarından Milli Mücadele’ye ‘Şehidler’ Üzerine Yapılacak Bilimsel Araştırmalarda Metod ve Kaynak Meselesine Dair Bazı Düşünceler”, Dokuzuncu Askeri Tarih Semineri Bildirileri II, ATASE yay., Ankara.

KÖSTÜKLÜ, N., 2007, “Çanakkale’de Şehid Olan Ilgınlılar”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Temmuz, sayı:77.

KÖSTÜKLÜ, N., 1999, “Çanakkale’de Şehit Olan Burdurlular ve Milli Sorumluluklarımız”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Temmuz, sayı:43.

KÖSTÜKLÜ, N., 2014, “Bodrum Vefayata Mahsus Vukuat Defterleri”, 3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu 30 Ekim- 1 Kasım 2013, Bodrum Bildiriler, Cilt: 2, İzmir.

KURT, Y., 1992, “Adana Sancağı Kişi Adları”, DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, XV/26,

-----, 1998, “Şehitlerimiz”, MSB yay., C.1-5, Ankara.

Ek 2- Karapınar VMVD'den bir sayfa

The image shows a page from a handwritten manuscript, likely a calendar or a record book. The page is titled "Karapınar VMVD" and contains a table with multiple columns. The columns are headed with Ottoman Turkish words, including "Tarih" (Date), "Gün" (Day), "Ay" (Month), "Yıl" (Year), and "Hikmet" (Wisdom/Event). The table contains handwritten entries in Ottoman Turkish script, detailing dates and events. The handwriting is in a cursive style typical of the Ottoman period. The page is numbered "27" in the top right corner.

Ek 3. Yalvaç VMVD örnek sayfalar

This is a handwritten VMVD record page. The title at the top is 'وقایع مشاهده شده' (Observed Incidents). The page is divided into several columns: 'تاریخ' (Date), 'ساعت' (Time), 'مکان' (Location), 'شرح واقعه' (Description of Incident), 'سبب' (Cause), 'اقدامات' (Actions), and 'نتیجه' (Result). The text is written in Persian script. The page contains approximately 15 rows of data.

This is a second handwritten VMVD record page, similar to the first. It also has the title 'وقایع مشاهده شده'. The columns are the same as in the first page. A red dashed box highlights a specific row in the middle of the page. The text is handwritten in Persian script.

